

ویژه ی اردوی مطالعاتی

درسنامه مطالعات اجتماعی

پایه هفتم

درس ۱۳ تا ۱۸

اسفند ۱۳۹۶

– افزایش یا رشد جمعیت: اگر تعداد افرادی که متولد می‌شوند بیشتر از افرادی که می‌میرند باشد، جمعیت افزایش می‌یابد.

– کاهش جمعیت یا رشد منفی: اگر تعداد افرادی که متولد می‌شوند کمتر از افرادی باشد که می‌میرند، جمعیت کاهش می‌یابد.

– گروه‌های سنی:

۱) ۱ تا ۲۵ سال (کودکان و جوانان).

۲) ۲۵ تا ۶۵ سال (بزرگسالان).

۳) بیشتر از ۶۵ سال (سالمندان).

– پیامدهای رشد منفی جمعیت: جمعیت جوان کاهش و تعداد سالمندان افزایش می‌یابد و جامعه از نیروی جوان که می‌تواند با فعالیت و کار خود به پیشرفت کشور کمک کند، محروم می‌شود.

– مرکز آمار ایران: سازمانی است که مسئولیت سرشماری جمعیت را به عهده دارد و اطلاعات مختلف مربوط به جمعیت را جمع‌آوری و در کتاب‌ها یا نشریات الکترونیکی منتشر می‌کند.

– تراکم جمعیت: به نسبت افرادی که در یک مکان زندگی می‌کنند، تراکم جمعیت می‌گویند.

– محاسبه تراکم جمعیت:

$$\text{تراکم جمعیت} = \frac{\text{جمعیت}}{\text{مساحت}}$$

– تراکم جمعیت ایران: در سال ۱۳۹۰ تراکم جمعیت ایران ۴۶ نفر در کیلومتر مربع بوده است. تراکم جمعیت در ایران یکسان نیست، در بعضی مناطق تراکم جمعیت زیاد و در بعضی مناطق تراکم جمعیت کم و یا خالی از جمعیت است.

– عوامل مؤثر بر تراکم جمعیت:

۱) میزان بارندگی و دسترسی به آب

۲) وجود سازمان‌های مهم دولتی و صنایع

۳) وجود آب و هوای مناسب و خاک حاصلخیز

۴) وجود معادن و منابع نفت و گاز

– کم تراکم‌ترین ناحیه ایران: نواحی داخلی ایران؛ به دلیل کمبود بارندگی، آب و هوای گرم و خشک و خاک نامناسب.

– پرجمعیت‌ترین ناحیه ایران: منطقه شهری تهران؛ به دلیل وجود سازمان‌های مهم دولتی، دانشگاه‌ها و صنایع و بیمارستان‌ها.

– دومین ناحیه پر تراکم و پر جمعیت ایران: جلگه‌های کناره دریای خزر؛ به دلیل بارندگی کافی و خاک حاصلخیز.

– تراکم جمعیت در ناحیه خوزستان: ناحیه خوزستان؛ به دلیل داشتن منابع نفت و گاز، جمعیت زیادی را به خود جذب کرده است.

- دو منبع حیاتی زندگی انسان: آب و خاک دو منبع حیاتی زندگی انسان هستند که از منابع محدود می‌باشند.

- منابع آب مورد نیاز انسان: آب مورد نیاز انسان از آب‌های سطحی (رودها) یا آب‌های زیرزمینی (چاه، چشمه و قنات) تأمین می‌شود.

- چرخه آب در طبیعت:

۱) تبخیر آب رودها، دریاچه‌ها و آب‌های آزاد

۲) تبدیل آب‌های تبخیر شده به ابرهای باران‌زا

۳) فرار گرفتن ابرهای باران‌زا در بالای کوه‌ها و ناهمواری‌های بلند

۴) بارش باران و برف بر سطح زمین

۵) جمع شدن آب‌های سطحی در رودخانه‌ها و یا نفوذ در زمین و قرار گرفتن در سفره‌های آب زیرزمینی و سپس ورود این آب‌های سطحی و زیر زمینی به دریاچه و آب‌های آزاد.

- منابع تأمین آب در ایران: منابع تأمین آب در ایران محدود است. رودها از منابع مهم تأمین آب شهرنشینان و روستان‌نشینان هستند که اغلب آن‌ها از کوه‌های البرز و زاگرس سرچشمه می‌گیرند.

- حوضه‌های آبریز ایران:

۱) حوضه آبریز دریای خزر: شامل رودهایی که از کوه‌های البرز سرچشمه می‌گیرند و به دریای خزر می‌ریزند.

۲) حوضه آبریز خلیج فارس و دریای عمان: شامل رودهایی که از کوه‌های زاگرس یا کوه‌های داخلی سرچشمه گرفته و به دریای عمان و خلیج فارس می‌ریزند.

۳) حوضه آبریز داخلی: شامل رودهایی که به دریاچه‌ها و باتلاق‌های داخلی یا زمین‌های اطراف خود نفوذ می‌کنند و معمولاً فصلی هستند.

- مصرف آب در ایران: میزان مجاز مصرف آب برای یک نفر در شبانه‌روز ۱۵۰ لیتر تعیین شده است که در ایران متوسط مصرف در شبانه‌روز ۲۵۰ تا ۳۰۰ لیتر است که این مقدار بیش از حد مجاز است.

- مصرف آب در گذشته و امروز: در گذشته در اغلب مناطق کشور، آب، در آب انبارها ذخیره می‌شد و آب لوله‌کشی وجود نداشت؛ اما امروزه در همه شهرها و بیشتر روستاها آب لوله‌کشی سالم وجود دارد که این امر موجب افزایش مصرف آب در زمان حال نسبت به گذشته شده است.

- توصیه‌های مصرف درست آب:

۱) شیرهای آب را همیشه بازدید و تعمیر کنیم تا چکه نکنند.

۲) در هنگام حمام یا مسواک زدن، شیر آب را باز نگذاریم.

۳) زباله را در رودخانه‌ها و آب‌های جاری نریزیم.

- **اهمیت خاک:** خاک منبع مهم تأمین غذاست. هم چنین در طی سالیان دراز از خاک برای ساختن ظروف و وسایل زندگی، جاده‌ها و خانه‌ها استفاده می‌شد.

- **چگونگی تشکیل خاک:** خاک لایه نازکی است که از خرد شدن سنگ‌ها پدید آمده است و طی زمانی طولانی با توجه به

عواملی مانند سنگ‌ها، آب، دمای هوا و موجودات زنده یک منطقه، تشکیل می‌شود. بنابراین خاک انواع مختلفی دارد.

- **خاک در مناطق مختلف ایران:** در کشور ما در جلگه‌ها و اطراف رودها و برخی کوهپایه‌ها خاک‌های حاصلخیزی وجود

دارند که مواد آلی و معدنی مناسب دارند اما در نواحی داخلی یا جنوبی کشور به علت وجود نمک یا آهک در خاک،

برای کشاورزی مناسب نیست؛ زیرا در این مناطق هوموس خاک کم است.

- **عوامل از بین برنده خاک:**

۱) مصرف بیش از حد مواد غذایی و کشت پی در پی یک محصول در زمین و استراحت ندادن به خاک.

۲) قطع بوته‌ها و کندن درختان که موجب شسته شدن خاک در اثر باد و باران می‌شود.

۳) استفاده نامناسب و بی‌رویه از کودهای شیمیایی.

۴) دفن زباله‌ها در خاک.

۵) ایجاد ساختمان و جاده و کارخانه روی خاک‌های قابل کشت.

- **سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری:** این سازمان مسئولیت حفاظت از خاک را بر عهده دارد.

– **گردشگر:** کسانی که محل اقامت یا کار خود را به طور موقت ترک می‌کنند و برای استراحت یا گردش و دیدن یا مطالعه مکان‌های تاریخی و طبیعی به سفر می‌روند.

– **انواع گردشگری:** همه مردم از مسافرت هدف یکسانی ندارند و ممکن است به قصد:

(۱) استراحت و تفریح

(۲) زیارت اماکن مقدس

(۳) مشاهده و مطالعه آثار تاریخی

(۴) بازدید از نمایشگاه‌ها یا گردهمایی‌های علمی

(۵) طبیعت گردی باشد.

– **اهمیت گردشگری:** گردشگری به دلیل فراهم کردن:

(۱) استراحت و تفریح

(۲) آشنا شدن با مکان‌های تاریخی و فرهنگی و آداب و رسوم مردمان مختلف

(۳) ایجاد شغل‌های مربوط به گردشگری مانند هتل‌داری و فروش صنایع دستی

(۴) افزایش درآمد مردم یک منطقه اهمیت دارد.

– **نقشه‌های مورد نیاز برای گردشگری:**

(۱) نقشه راه‌ها

(۲) نقشه گردشگری یا نقشه شهر

– **نقشه گردشگری یا نقشه راهنمای شهری:** این نقشه به ما کمک می‌کند تا مکان‌های جدید را بهتر و سریعتر پیدا

کنیم. بدون نقشه ممکن است مسیرها را اشتباه کنیم یا زمان زیادی برای پیدا کردن یک مکان صرف کنیم.

– **نقشه راه‌ها:** بر روی این نقشه‌ها جاده‌های اصلی، فرعی و همچنین مکان‌های خدماتی مانند: رستوران، پمپ بنزین و

نظایر آن مشخص شده است.

– مهم‌ترین مساجد از نظر معماری در ایران:

۱) مسجد امام در اصفهان

۲) مسجد شیخ لطف‌الله در اصفهان

۳) مسجد جامع یزد

۴) مسجد گوهرشاد در مشهد

– مهم‌ترین قطب زیارتی ایران: مرقد امام رضا(ع) با سالیانه ۱۷ میلیون زائر مهم‌ترین قطب زیارتی کشور است.

– معرفی امام رضا(ع): امام هشتم حضرت علی بن موسی الرضا فرزند امام کاظم(ع) در سال ۱۴۸ هجری در مدینه متولد

شد و در ۳۵ سالگی به امامت رسید. بعضی القاب ایشان عبارتند از: رضا، فاضل، صابر و زکی.

– شهادت امام رضا(ع): یکی از خلفای عباسی به نام مأمون برای فریب مردم، امام رضا(ع) را به خراسان آورده و

به ولایتعهدی برگزید. بحث و گفتگوی امام رضا(ع) در مجالس مختلف و راهنمایی و ارشاد مردم و متفکران و در

نتیجه بیشتر شدن پیروان امام موجب شد مأمون ایشان را مسموم و به شهادت برساند.

– اهمیت مجموعه آستان قدس رضوی: حرم مطهر امام رضا(ع) علاوه بر اهمیت زیارتی، از نظر معماری و تاریخی نیز

اهمیت فراوانی دارد. در هریک از محن‌ها، شاهکارهایی از معماری ایرانی-اسلامی وجود دارد.

– موزه‌های آستان قدس رضوی:

۱) موزه مرکزی

۲) موزه قرآن

۳) موزه سکه

۴) موزه صدف

۵) موزه سلاح.

– آثار و بناهای تاریخی به جا مانده شامل: کاخ‌ها، مساجد، کاروانسرا، حمام‌ها، بازارها، پل‌ها، خانه‌های تاریخی و برج‌ها

می‌باشد.

– طبیعت گردی: یکی از انواع گردشگری است که به منظور گردش، استراحت یا مطالعه و تحقیق در مکان‌های طبیعی

مانند: غارها، کوه‌ها، چشمه‌های آب معدنی و بیابان‌ها و جنگل‌ها و پناهگاه‌های حیات وحش و روستاهای زیبا انجام

می‌گیرد.

– مهم‌ترین مکان‌های طبیعت گردی ایران:

۱) سواحل شمال کنار دریای خزر و جنگل‌های زیبای روی دامنه کوه‌ها.

۲) سواحل خلیج فارس و دریای عمان به خصوص در فصل زمستان و بندر چابهار.

– پارک‌های ملی: پارک‌های ملی از مناطق حفاظت شده است که محیط امن طبیعی برای جانوران پدید می‌آورد. بخشی از

این پارک‌ها به گردشگاه مسافران اختصاص داده شده است.

– میراث فرهنگی: میراث فرهنگی یعنی بخشی از چیزهایی که از گذشتگان برای ما به جای مانده است و شامل همه چیزهای ارزشمندی است که به فرهنگ یک ملت مربوط می‌شود.

– انواع میراث فرهنگی:

۱) مادی: مانند ظروف، سکه‌ها، کتیبه‌ها، بناهای تاریخی

۲) غیرمادی: اعتقادات، زبان و آداب و رسوم گذشتگان.

– علم تاریخ: تاریخ عبارت است از مطالعه زندگی انسان‌ها در گذشته.

– مورخ: کسانی که درباره زندگی انسان‌ها و رویدادهایی که در گذشته اتفاق افتاده مطالعه و تحقیق می‌کنند.

– منابع مورد استفاده مورخان: آنها در مطالعات خود از کتاب‌ها، نوشته‌ها یا کتیبه‌ها، ابزارها و وسایل زندگی، بناها، سکه‌ها، سلاح‌ها، سنگ نگاره‌ها و هر چیزی که از گذشته باقی مانده است استفاده می‌کنند.

– باستان‌شناسی: آنها با مشاهده ویرانه‌ها یا خرابه‌ها یا مطالعه منابع، حدس می‌زنند در یک منطقه آثار باستانی وجود دارد سپس به جستجو و حفاری می‌پردازند و آثار موجود در دل خاک را بیرون می‌آورند.

– شروع کار مورخان: آنها معمولاً کارشان را با پرسش‌هایی درباره گذشته آغاز می‌کنند و سپس درباره آنها تحقیق می‌کنند تا پاسخ آنها را پیدا کنند.

– پرسش‌های مورخان: چه چیزی؟ چه زمانی؟ چه کسانی؟ کجا؟ چگونه؟

– موزه: مکانی است برای حفظ و نگهداری آثار تاریخی با ارزش و میراث فرهنگی هر کشور.

– اهمیت موزه: موزه‌ها علاوه بر نگهداری آثار تاریخی، این آثار را به نمایش می‌گذارند؛ به طوری که همه مردم با رفتن به موزه می‌توانند آنها را مشاهده کنند. همچنین موزه مکان مناسبی برای افرادی است که در رشته‌های مختلف مطالعه و تحقیق می‌کنند.

– سازمان میراث فرهنگی: سازمانی است که مسئولیت حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی را بر عهده دارد.

– موزه ایران باستان: موزه‌ای که آثار تاریخی به جای مانده از دوره قبل از اسلام در آن نگهداری می‌شود.

– تاریخ ایران شامل:

۱) تاریخ قبل از اسلام (دوره ایران باستان).

۲) تاریخ دوره اسلامی که با سقوط حکومت ساسانیان و ورود اسلام به ایران آغاز شد.

– مراحل زندگی انسان از گذشته تا نخستین تمدن‌های بشری:

۱) گردآوری خوراک و شکار حیوانات همراه با زندگی در غارها و استفاده از ابزارهای سنگی.

۲) کشاورزی و اهلی کردن حیوانات همراه با سکونت در خانه‌های دائمی و به وجود آمدن روستاها.

۳) به وجود آمدن شهرها و پیدایش تخصص‌ها و اختراع خط همراه با وضع قوانین.

– ویژگی‌های تمدن:

۱) داشتن حکومت

۲) داشتن خط

۳) داشتن عقاید مذهبی

۴) داشتن معماری، شهرسازی و هنر

۵) مهارت در کارهای مختلف

۶) داشتن قوانین و مقررات.

– شهر سوخته: در حدود پنج هزار سال پیش در نزدیکی شهر زابل، تمدن بزرگی وجود داشته که به طرز نامعلومی از

بین رفته است و به همین علت این منطقه را شهر سوخته نامیده‌اند.

– تمدن ایلام: حدود سه هزار سال پیش در نزدیکی شوش تمدن ایلام به وجود آمد. آنها بر روی لوح‌های گلی قوانین را

می‌نوشتند. ایلامی‌ها مانند تمدن‌های دیگر، خدایان متعددی مثل خدای خورشید، خدای آب و ... را پرستش

می‌کردند. آنها با هنر سفال‌سازی آشنا بودند و ظروف سفالی و مجسمه‌های مختلف در این منطقه یافت شده است.

معبد چغازنبیل مهم‌ترین اثر به جا مانده از تمدن ایلام است.

– تمدن جیرفت: در سال‌های اخیر در نزدیکی جیرفت کرمان (کنار هلیل رود) تمدنی کشف شده که وسایل مختلف،

ظروف سنگی و کتیبه‌های آجری از آنجا به دست آمده است و باستان‌شناسانی که راجع به این کتیبه‌ها تحقیق

می‌کنند هنوز موفق به خواندن آنها نشده‌اند و احتمال می‌دهند این قدیمی‌ترین خط دنیا باشد.

– پیامبران الهی در بین النهرین: حضرت نوح(ع) و حضرت ابراهیم(ع)

– پیامبران الهی در مصر: حضرت یوسف(ع) و حضرت موسی(ع)

منبع: مجموعه رشادت (حامد یاری)